

борах до ВР СРСР (10 лютого 1946 р.), ВР УРСР (9 лютого 1947 р.) та місцевих органів влади (15 грудня 1947 р.) стабільно голосували понад 98-99% населення. Хоча добровільно віддали свої голоси лише 10% місцевих українців, біля 30% влада змусила прийти до виборчих урн силою, а 60% взагалі не брали у часті у виборах.

Отже, передвиборча агітація була невід'ємною частиною цілеспрямованих зусиль режиму щодо формування міфу про радянську систему влади. Вона справляла величезний вплив на формування масової свідомості радянських людей, утверджуючи єдині ідеологічні, політичні, соціальні, моральні та інші стандарти системи. Західноукраїнське населення виявилось несприйнятливим до радянської агітації і пропаганди, що вилилося у повний бойкот виборчих кампаній 1946-1947 років та сповідування політики абсентеїзму під час наступних виборів сталінської доби. Ставлення західних українців до змісту радянської передвиборчої пропаганди визначали: досвід участі у європейських парламентських структурах дорадянського періоду, сталінські репресії 1939-1941 рр., розправа представників режиму з національно-визвольним рухом, ментально чужі місцевому населенню політичні, економічні та культурні цінності нової влади. Прикметно, що потужна ідеологічна обробка населення західноукраїнських областей так і не зробила регіон радянським, що яскраво продемонстрували події кінця 1980-х років.

Література

1. Галузевий державний архів Служби Безпеки України (далі – ГДА СБУ). Ф.13. Спр.376. Т.38.
2. ГДА СБУ. Ф.13. Спр.376. Т.39.
3. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). Ф.3. Оп.1. Спр.466.
4. ДАЛО. Ф. 5001, оп. 7, спр. 20.
5. ДАЛО. Ф. 5001. Оп. 7. Спр. 66.
6. ДАЛО. Ф.5001. Оп.12. Спр.84.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф. 1. Оп. 1. Спр. 690.
8. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.23. Спр. 2570.
9. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.23. Спр.2749.
10. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.23. Спр.2761.
11. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.70. Спр.480.

УДК 94(477) «1932/1933»

ДІЯЛЬНІСТЬ АКТИВІСТІВ І УПОВНОВАЖЕНИХ З ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ НА КИЇВЩИНІ ТА ЧЕРНІГІВЩИНІ ПІД ЧАС ГОЛОДОМОРУ-ГЕНОЦИДУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ РАЙОННОЇ ПРЕСИ 1932-1933 РР.)

Олеся Стасюк,

*кандидат історичних наук, генеральний директор
Національного музею Голодомору-геноциду*

На основі матеріалів періодики обґрунтовано деструктивну роль активістів та уповноважених у боротьбі з «куркульським елементом» при хлібозаготівлях під час Голодомору-геноциду у Київській та Чернігівській областях УСРР. Визначено, що одним із головних і ефективних інструментів політтехнології комуністичного режиму були групи сільських «активістів», виконавців й уповноважених, які, виконуючи злочинні норми хлібозаготівлі, вдавалися до цілого арсеналу методів у боротьбі з селянами-власниками.

З'ясовано, що радянська влада, використовуючи районну періодику, прямо вказувала й виявляла «куркульських агентів з партійними квитками», протиставляючи їм «ударні елементи, які виконували та перевиконували хлібозаготівлі».

Ключові слова: Голодомор-геноцид, районна преса, активісти, уповноважені, хлібозаготівлі.

Останнім часом все більше дослідників теми Голодомору-геноциду 1932-1933 рр. звертаються до мікроісторичного аспекту цієї проблеми, намагаючись розглядити окремих людей, конкретні їхні дії та вчинки. Йдеться не лише про жертв, а й про тих, хто виявився дієвим інструментом політичної технології більшовицького режиму у боротьбі з сільським власником, про декласовані та здемо-ралізовані групи активістів й виконавців, яких комуністична влада перетворила на «агентів на місцях». Саме ці агенти виконували всю брудну роботу, демонструючи нечувану жорстокість під час реалізації хлібозаготівельного плану.

Щоб дискредитувати, розкуркулити й депортувати селян-власників партійно-державне керівництво СРСР на чолі з Й. Сталіним створило всі умови для поглиблення класової боротьби в українському селі. До такого протистояння окрім членів сільради та правління колгоспу, що уособлювали «радянську владу на селі», були залучені активісти та уповноважені. В основному актив формували з сільської інтелігенції (вчителі та працівники культурно-просвітницьких організацій), молоді та бідноти, які не обмежували себе у виборі способів й прийомів під час конфіскації «куркульського майна» та методів покарання й притягнення до відповідальності таврованих словом «куркуль» селян-власників. Цінним джерелом у розкритті злочинних дій уповноважених й виконавців, а також природи «активізму» як інструменту руйнації українського села є матеріали тодішньої районної преси.

Про уповноважених із хлібозаготівельної роботи з акцентом на тих, хто безвідповідально ставиться до виконання планів йдеться у № 124-му газети «Радянської ниви» (Біла Церква) у статті «Центр масової роботи – на кутках». Автор наголошує: «Нещадним натиском на твердоздаванців куркулів, по-бойовому розгорнувши масово-роз'яснювальну роботу серед одноосібників-контрактантів провід сільради мусить добитися рішучого зламу в хлібозаготівлі й виконати протягом найближчих днів на 100 відс. хлібне завдання по одноосібному сектору» [23, с. 2]. У № 140-му цього ж видання у замітці «Передовики беруть на буксир відстаєлих» розповідається про одноосібників, які пішли в хлібозаготівлі після виконання своїх планів; ще у одній статті, під назвою «Потурають нездатникам хліба», зазначено: «Треба рішуче припинити будь-яке потурання і поблажливе ставлення до зривників хлібозаготівлі. Всі організації, весь актив села [Глибичка] повинні організувати маси на виконання хлібозаготівельного плану» [18, с. 2].

У № 12 газети «Шлях колгоспника» (Богуслав) містяться чимало заміток, на кшталт «Відкинути такий метод масової роботи», «Притягнути до права вчителя Поліщука», «Вогонь на перекрутників настанов партії», «Покарати Гоголю та Замирайла» та «Очистити хлібозаготівельні бригади», в яких розглядаються різні ситуації з учасниками хлібозаготівельних бригад, сільським активом й головами сільрад [6, с. 1-2]. Подібного змісту замітки зустрічаємо у № 12 газети «Соціалістична перемога» (Канів) [22, с. 1].

У №№ 15 і 17 богуславської газети «Шлях колгоспника» знаходимо чимало прикладів засудження владою втечі з хлібозаготівельних буксирних бригад та небажання працювати у цих бригадах: «Дезертирів притягнути до права», «Вигнати Бузника з бригади» [10], «Баранепільські комунари по-більшовицькому поставились до боротьби за хліб», «Вигнати куркульського агента з колгоспу та бригади», «Очистити бригади від куркульських прихвоснів» [1]. Про обшуки, вилучення майна та знущання над селянами з боку активістів у процесі виконання хлібозаготівель йдеться у замітках №№ 22-23 цієї ж газети: «За пере-

кручування настанов партії притягти до відповідальності», «Нагнати Салату та Канівченка з бригад» [12], «Розгромити демобілізаційні настрої», «Негайно віддати до суду куркульських агентів» [20].

Комуністична влада вимагала вжити рішучих і жорстких заходів до «куркульських полигачів» і «дезертирів хлібозаготівельного фронту», тоді як «передовиків» необхідно було преміювати за активну участь у хлібозаготівлі. Про це йде мова у Постанові президії Рокитнянського районного виконавчого комітету від 10 листопада 1932 р. [15, с. 1].

«Куркулям», «куркульським прихвостням» й «липовим активістам» протиставлялися «ударники». Такий хід був вагомим засобом ідеологічного впливу, що надихав виконувати злочинні накази зверху місцевих комсомольців («Боротьба за хліб – бойовий іспит і права честі комсомолу» [14, с. 1]) й піонерські загони, що також долучалися до виконання планів хлібозаготівлі [16, с. 1]. Водночас у № 143 за 11 грудня 1932 р. газети «За суцільну колективізацію» (Тальне) наголошувалося на тому, що окремі комсомольці «зрослися» з «куркулем» і своєю бездіяльністю допомагають зривати хлібозаготівлі. Це одразу таврувалося як «політична короткозорість», лунали заклики до перевірки лав і чистки [24, с. 1].

На шпальтах чернігівських районних газет знаходимо подібну риторіку. Все ті ж нарікання на неробство, диверсію та дезертирство з боку «куркульських агентів» і «полигачів». «Прапор комуни» (Бахмач) пише про уповноваженого та члена сільради, які не хочуть працювати [13, с. 2], про саботаж хлібозаготівлі десятихатниками [17, с. 1]. У газеті «За більшовицькі темпи» (Березна) наголошується на важливості самообілізації сільського активу на вивершення хлібозаготівлі, на особливій ролі ударних бригад [2, с. 2], яким на допомогу має прийти сільський та колгоспний актив, з-поміж лав якого батраки, бідняки й трудящі на передовій фронті хлібозаготівлі.

Чимало активістів розуміючи злочинну діяльність комуністичної влади відмовлялися й саботували виконання хлібозаготівель. Ось лише низка заголовків тієї ж таки газети «За більшовицькі темпи»: «Голова КНС – куркульський агент» (оскільки він радив ховати хліб, щоб люди не померли від голоду [8, с. 1]); «Ганьба таким «активістам» як Кравченко»; «За дезорганізацію хлібозаготівельного фронту – Мищенко Любу»; «Політична короткозорість партосередків дає можливість пролазити до лав партії куркульським агентам – з лав комсомолу» [7, с. 1]; «Дезертири хлібозаготівельного фронту» [9, с. 1].

Те ж саме зустрічаємо на сторінках видання «За суцільну колективізацію» (Бровиця) – «Викорінити благодішні настрої в хлібозаготівлях», «Актив злигався з куркульнею», «Учительство нехтує роботу на сотнях», «Ганебні наслідки «роботи» опортуніста Бондаря» [5, с. 2]; «Допомагають куркулеві зривати хлібозаготівлі» [11, с. 1], «Самі «активісти» зривають хлібозаготівлю» [21, с. 1]; «В Браниці в хлібозаготівлях зламу немає» [3, с. 1]. Усі ці замітки наводять приклади масової непокори й супротиву у лавах так званих «активістів», коли вони не виконували й саботували плани хлібозаготівель, наголошуючи весь час на нереальності їх виконання.

Важливим і поширеним прийомом боротьби з «куркульським елементом» було акцентування на персональних і локальних факторах, коли на сторінках газет вказували прізвища та імена зразкових виконавців хлібозаготівлі, захоплюючи та преміюючи їх, а також прізвища тих, хто зриває й перешкоджає виконанню хлібозаготівельного плану. Приміром, у замітці «Рівнятися на бригаду тов. Нацика» у № 4 газети «Розгорнутим фронтом» (Козелець) зазначається наступне: «Куркульські недобитки уперто саботують здавання хліба, продовжуючи його розбазарювати та ховати, водночас, скигають перед сільрадою про свою неспроможність виконати хлібні плани. Сільрада же, не зважаючи на ці «сльози», посилює наступ на куркулів, виявляючи їх шахрайство й застосовуючи до злісних незадаців заходи адмінвпливу. Особливу активність у боротьбі з класовим ворогом виявила бригада Нацика Федора Андрійовича, що знайшли

чималу кількість схованого від держави хліба» [19, с. 1]. У замітці «В'язівчане показують приклад, як треба боротися за хліб» № 126 газети «Комуна» (Конотоп) йдеться про роботу бригад одноосібників-передовиків с. В'язове, які виконали річний план на 56% та «взяли на буксир відсталих одноосібників, допомагають їм цими ж днями вивершити річний план хлібозаготівлі, зокрема з продовольчих культур» [4, с. 1]. Далі у виданні зазначено, що за прикладом в'язівчан повинні піти усі партійні, комсомольські осередки, колгоспи та сільради у межах соціалістичного змагання за краще і швидке виконання планів хлібозаготівлі.

Подібними акцентування, коли апелюють до прізвищ, окремих бригад й селищ, переповнені сторінки районної періодики не лише Київщини та Чернігівщини, але й інших областей України.

Таким чином, одним із головних, і як виявилось доволі ефективних, інструментів політтехнології комуністичного режиму були групи сільських «активістів», виконавців й уповноважених, які вдавалися до цілого арсеналу методів у боротьбі з «куркулями» та «куркульським елементом», виконуючи злочинні норми хлібозаготівлі. Радянська влада, використовуючи районну періодику, прямо вказувала й виявляла «куркульських агентів з партійними квитками», на базі методу акцентування на персональних і локальних факторах, протиставляючи їм «ударні» елементи, до яких відносили окремі постаті, бригади та села, які виконували та перевиконували хлібозаготівлі. Як бачимо, хлібозаготівлі були полем бойових дій, де активісти й виконавці – бойові одиниці комуністичного режиму, а газети – важлива зброя та знаряддя масової пропаганди під час Голодомору-геноциду 1932-1933 рр.

Література

1. Баранспільські комунари по-більшовицькому поставились до боротьби за хліб; Вигнати куркульського агента з колгоспу та бригади; Очистити бригади від куркульських прихвоснів. Шлях колгоспника. (Богуслав). 1932. № 17.
2. Боротися за хліб по ударному. За більшовицькі темпи (Березна). 1932. № 101.
3. В Браниці в хлібозаготівлях зламу нема. За суцільну колективізацію (Бобровиця). 1932. № 121.
4. В'язівчане показують приклад, як треба боротися за хліб. Комуна (Конотоп). 1932. № 126.
5. Викоринити благодушні настрої в хлібозаготівлях; Актив злигався з куркульнею; Учительство нехтує роботу на сотнях; Ганебні наслідки «роботи» опортуніста Бондаря. За суцільну колективізацію (Бобровиця). 1932. № 21.
6. Відкинути такий метод масової роботи; Притягнути до права вчителя Поліщука; Вогонь на перекрутників настанов партії; Покарати Гоголю та Замирайла; Очистити хлібозаготівельні бригади. Шлях колгоспника (Богуслав). 1932. № 12.
7. Ганьба таким «активістам» як Кравченко; За дезорганізацію хлібозаготівельного фронту – Мищенко Любу; Політична короткозорість партосередків дає можливість пролазити до лав партії куркульським агентам – з лав комсомолу. За більшовицькі темпи (Березна). 1932. № 114.
8. Голова КНС – куркульський агент. За більшовицькі темпи (Березна). 1932. № 106.
9. Дезертири хлібозаготівельного фронту. За більшовицькі темпи (Березна). 1932. № 8.
10. Дезертирів притягнути до права; Вигнати Бузника з бригади. Шлях колгоспника. (Богуслав). 1932. № 15.
11. Допомагають куркулеві зривати хлібозаготівлі. За суцільну колективізацію (Бобровиця). 1932. № 95.
12. За перекручування настанов партії притягти до відповідальності; Вигнати з колгоспу куркульського агента; Нагнати Салату та Канівченка з бригад. Шлях колгоспника (Богуслав). 1932. № 22.
13. Зривника хлібозаготівлі покарано. Прапор комуни (Бахмач). 1932. № 53.
14. Комсомольці с. Радчики – приклад у боротьбі за хліб. За суцільну колективізацію (Тальне). 1932. № 143.
15. Передовиків хлібозаготівлі премійовано (Постанова президії РВК від 10 листопада 1932 р.). Колгоспник Рокитнянщини (Рокитне). 1932. № 105.
16. Піонер-загін бореться за виконання планів хлібозаготівлі. За суцільну колективізацію (Тальне). 1932. № 146.
17. Потрібно більше рішучості від сільради; Башук допоміг куркулю Брагинцю поховати хліб. Прапор комуни (Бахмач). 1933. № 151.

18. Потурають нездатникам хліба. Радянська нива (Біла Церква). 1932. № 140.
19. Працювати, як бригада т. Насона. В соціалістичний наступ (Добрянка). 1933. № 3.
20. Розгромити демобілізаційні настрої; Негайно віддати до суду куркульських агентів. Шлях колгоспника (Богуслав). 1932. № 23.
21. Самі «активісти» зривають хлібозаготівлю. За суцільну колективізацію (Бобровиця). 1932. № 118.
22. Усунути від хлібозаготівлі опортуністів; Розбити віцент куркульсько-опортуністичні настрої в хлібозаготівлі; Буксирники – п'яниці. Соціалістична перемога. (Канів). 1932. № 12.
23. Центр масової роботи на кутках. Радянська нива (Біла Церква). 1932. № 124.
24. Щоденне завдання кожному комсомольцю. За суцільну колективізацію (Тальне). 1932. № 146.

УДК 94:323.25

ГОЛОДОМОР ЯК МЕТОД ЗНИЩЕННЯ НОСІЇВ УКРАЇНСЬКОЇ СВИТОГЛЯДНОЇ ПОЗИЦІЇ

Надія Степанець,

*кандидат філологічних наук, викладач української мови та літератури
Львівського професійного коледжу готельно-туристичного
та ресторанного сервісу*

У статті зроблено оцінку голоду 1932–1933 рр. як загальнонаціональної трагедії українського народу, висвітлено методи та прийоми штучно організованого в Україні голоду, що став найбільшим злочином проти української нації – злочином геноциду.

Ключові слова: Голодомор, нація, мова, репресії, зброя масового знищення.

The article describes the methods and techniques of artificially organized famine in Ukraine, now called the Holodomor by the whole world, which became the largest crime of the Russian imperialism worn in the Bolshevik robes against the Ukrainian nation - a crime of genocide.

Keywords: Famine, nation, language, repression, weapons of mass destruction.

Протягом всієї історії Союзу РСР голод стояв на другому місці після воєн і військових конфліктів в якості найважливішого чинника демографічних катастроф. Голод - соціальне лихо, викликане нестачею або відсутністю харчування. Він існує в прихованій (хронічній) і явній (голодування) формах. Факт голоду офіційно не визнавався радянським керівництвом і радянською історичною наукою, а джерела з даної проблеми були недоступні для дослідників. Зараз час в історіографії є значна кількість робіт, присвячених проблемі голоду в роки Громадянської війни, за часів колективізації і перші повоєнні роки. Тема Голодомору в Україні була присутня упродовж всього часу і передавалася в родинних переказах з покоління в покоління. Без чіткого, обґрунтованого визначення передумов, причин, наслідків, без вказування на винуватців цієї страшної біди. Лише на початку 1990-х років було офіційно зроблено оцінку голоду 1932–1933 рр. як загальнонаціональної трагедії українського народу. [3, С.78-90].

Дж. Мейс першим з науковців заявив, що сталінський терор в Україні був спрямований не проти людей певної національності або роду занять, а проти громадян Української держави, яка народилася під час розпаду Російської імперії і пережила свою власну загибель, відродившись у вигляді радянської державності. Формулу про знищення голодом українців як представників нації, що здобула свою державність, а не як етнічної спільноти (to destroy them as political factor and as a social organism) він сформулював на першій у світі науковій конференції по голоду 1932–1933 рр., що відбулася в Монреалі (Канада) у 1983 р. [5].